

Utsikt från Hembygdsgården

Vattnet lyser mellan träden

Den oändliga marken under oss.
Vattnet lyser mellan träden.
Insjön är ett fönster mot jorden.

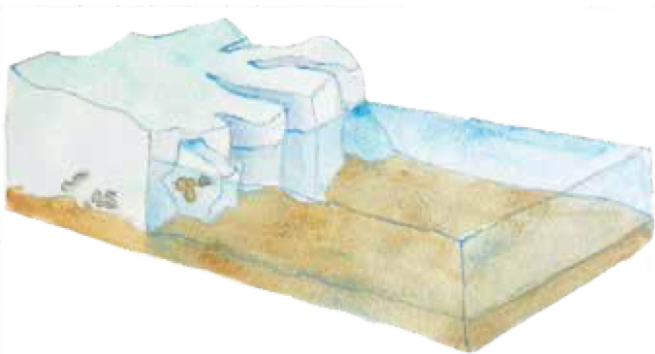
Ur "Den halvfärdiga himlen"
av Tomas Tranströmer

En utställning om Runmarös nio sjöar

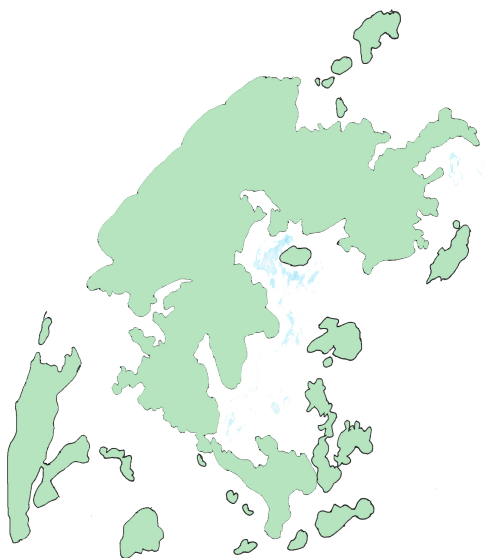
Skärgårdsmuseet/Runmaröfilialen
sommaren 2022

Vattnet lyser mellan träden

På Runmarö finns nio insjöar som kallas träsk. De blänkande vattnen ger liv åt öns vackra och varierande natur. Tack vare den delvis kalkrika berggrunden är de flesta sjöar ganska klara med näringsfattigt vatten.

För flera tusen år sedan tryckte den kilometertjocka inlandsisen ner Runmarö (och resten av norra Europa) under havsytan. När isen började smälta höjde sig landskapet mycket sakta igen, en landhöjning som ännu pågår med någon millimeter per år.

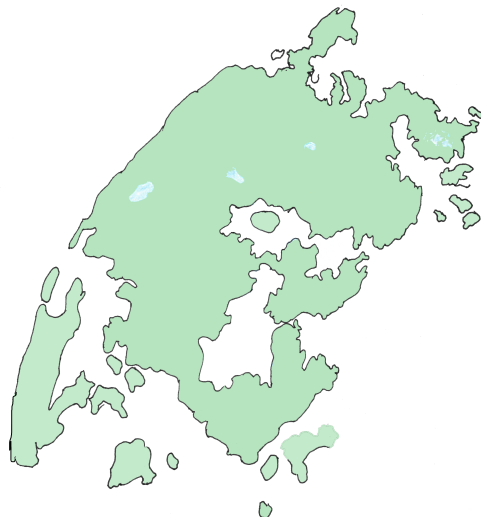

Kartan visar hur Runmarö såg ut ungefär år 0, vid vår tideräkningens början. Den höglänta nordvästra delen hade rest sig ur havet, medan den östra sidan fortfarande delvis låg under havsytan.

Under 1600- och 1700-talen hade landet höjts så mycket att vikarna snörts av från Saltsjön.

I mitten av 1800-talet började man i hela Sverige att sänka sjöar och dika ur träskmarker. Det var ett sätt att komma åt mer odlingsbar mark. Landet hade under flera år drabbats av svält och en stor del av befolkningen kom att utvandra till Amerika.

På Runmarö grävde man diken härs och tvärs över ön, man sprängde bort klippor och bergknallar för att låta vattnet från träsken lättare rinna ut i Saltsjön. Ditresta dalkarlar skötte en stor del av det tunga arbetet. Ängarna intill Långvik, där baggarna brukar beta, kallas för Dalkarlskärret.

Kartan visar hur ön såg ut vid vikingatiden ungefär år 1000. Djupa vikar skar in vid den östra delen av Runmarö.

Hemträsk och Nästräsk var vikar till Östersjöfladen. Svarträsk, Uppebyträsk och Noreträsk bildade en vik som mynnade ut vid Nore. Vitträsk med Kasviken anslöt till Kilaviken.

Fram till mitten av 1900-talet såg ön annorlunda ut, överallt ett ljust och öppet landskap med betesmarker och hundratal kor som höll efter sly och buskar. Runt träsken låg strandängar som slogs med lie av människor och betades av djur. När slåttern eller betet upphörde, växte strandängen snart igen och då minskade antalet arter.

Vid **Viträsk** återställer man nu de gamla strandängarna och skogsbetet med hjälp av betande får. Till ytan är det den största sjön på Runmarö. Ibland stavas den även Vitträsk. Namnet kommer av den ljusa kalkrika sjöbottnen. Det är en långsmal och grund sjö, ungefär fyra meter djup, som med sina halvöar är delad i tre delar.

Kasviken var en vik av Viträsk. De båda sjöarna hängde ihop innan de sänktes. Intill ligger **Purren**, ett träskområde som i den nationella våtmarksinventeringen bedömts ha mycket högt naturvärde och är viktig för den biologiska mångfalden.

Uppebyträsk ligger mitt på ön. Vid träskets nordvästra strand ligger byn.

Det är en av öns två äldsta bebyggda platser, från den tid då sjön fortfarande var en vik av Östersjön. Uppebyträsk är ungefär tio meter djupt.

Diken och våtmarker förbinder de tre sjöarna **Svarträsk**, **Uppebyträsk** och **Noreträsk** med varandra.

Styrsviksträsk är en liten sjö med en mängd vita näckrosor. Den rinner ut i Styrsvik.

Silverträsk ligger mitt i skogen och är den minsta av Runmarös nio sjöar. Den ligger också högst, 12 meter över havet. Troligen den äldsta sjön på ön. Sjön är omgiven av näringsfattiga gungflyn, där finns inte mindre än sex olika köttätande växter.

Nästräsk ligger vid den nordöstra udden av Runmarö. På höjden ovanför sjön syns, som ett landmärke, konstnären Axel Törnemans stora hus från 1920. Sommaren 1889 hyrde August Strindberg en stuga i Lerkila nära Nästräsk. Han blev mycket förtjust i den vackra lilla sjön och kallar den Silverträsket i en av sina noveller.

Hemträsk är otillgängligt med gytjiga stränder, igenvuxna av alar, sly och vass.

Tack vare bävrarnas fördämning vid utloppet mot Fladen har vattnet i träsket stigit en halvmeter de senaste åren. Träden ruttnar och faller omkull när rötterna står under vattnet. När dessa vattensamlingar så småningom växer igen helt, bildas näringsrika ängar så kallade *bäverängar*. Det gynnar grodor, insekter, fåglar och andra djur. Bävrens omdaning av landskapet utgör en ekologisk viktig funktion.

Byar som flyttat av Pia Landelius

Stort tack till Tommy Grünbaum och Torbjörn Nordlindh och alla ni andra som har hjälpt till med utställningen.

Lotta Silfverhielm Runmarö i juni 2022